

Katamnestička evaluacija odgojne mjere pojačana briga i nadzor na temelju iskustava nekadašnjih maloljetnika

Slobodan Uzelac

Fakultet za defektologiju,
Odsjek za poremećaje u ponašanju

Sažetak

Ovaj se rad temelji na uvjerenju o potrebi za istraživanjem postupaka voditelja onako kako ih je nekadašnji maloljetnik percipirao. U istraživanju se pošlo od pretpostavke prema kojoj je uspješnost odgojne mjere pojačana briga i nadzor, među ostalim, povezana i s intenzitetom korištenja različitih pedagoških postupaka od strane voditelja mjere, pri čemu će mjera biti uspješnija ukoliko voditelji češće koriste što veći broj različitih postupaka vodeći, dakako, računa o nizu elemenata relevantnih za individualni pristup maloljetniku u odabiru postupaka ili grupe srodnih postupaka koji će prema pojedinom maloljetniku biti pretežno primjenjivani. Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 158 osoba s užeg područja Zagreba s kojima je, najmanje šest godina ranije, okončan socijalnopedagoški rad na izvršenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Hipoteza je verificirana HI-kvadrat testom, pri čemu je za kritičnu vrijednost dopuštene pogreške određena uobičajena vrijednost od 5%. Pokazalo se da polovica od 23 posebno analizirana socijalnopedagoška postupka voditelja prema maloljetniku pod pojačanom brigom i nadzorom nije statistički značajno povezana s uspješnošću mjere, a u prostoru postupaka koji su se pokazali statistički značajnim prema uspješnosti mjere postavljena hipoteza je potvrđena. Autor analizira značaj dobivenih podataka za provođenje ove odgojne mjere i ocjenjuje da je svaki od analiziranih postupaka koristan upotrebljavati, pri čemu je najznačajnije pitanje intenzitet njihove upotrebe.

Ključne riječi: odgojna mjera pojačana briga i nadzor, socijalna pedagogija, sredstva, postupci, katamnestičko ispitivanje

1. Uvod

Postupci voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor prema maloljetniku u posljednje su vrijeme bili predmetom nekoliko zapaženih znanstvenih članaka. Većina tih članaka se odnosi na rezultate znanstvenoistraživačkog projekta pod naslovom »Socijalnopedagoški model izvršenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor«. Većina rezultata ovoga projekta objavljena je posljednjih godina u časopisu »Defektologija«, te u zborniku radova pod naslovom »Odgov i preodgov djeteta i maloljetnika izvan institucije« (Uzelac i sur, 1990). O postupcima voditelja odgojne mjere informacije su pružili sami voditelji, svojim samoiskazom.

Sama je uspješnost procjenjivana neposredno po okončanju rada na izvršenju mjere. Tadašnja procjena uspješnosti mjere mogla se temeljiti tek na maloljetnikovu ponašanju u vrijeme izvršenja mjere te na prognozi njegova budućega ponašanja s obzirom na okolnost da još nije bilo proteklo dovoljno vremena u kojemu bi bilo moguće objektivnije sagledati efekte mjere.

Pedagoškim postupkom u ovome su radu tretirana pedagoška sredstva shvaćena na način na koji se uobičajeno shvaćaju u općepedagoškoj literaturi. Kako je poznato, u toj se literaturi najčešće operira terminom »sredstva odgojnoga rada« koja se uobičajeno dijele na sredstva usmjeravanja, sredstva poticanja i sredstva sprečavanja (Vukasović, 1994).

Učestalošću korištenih postupaka voditelja odgojne mjere posebno se bavi Koller-Trbović (1990), istražujući relacije prema procijenjenoj uspješnosti mjere. S istim temeljnim informacijama o uspješnosti pojačane brige i nadzora operira i Žižak (1990) u svoja dva rada, objavljena u istome zborniku. U prvome od njih analizira determiniranost postupaka voditelja globalnim tretmanom u kojega je maloljetnik uključen, tj. okolnošću je li program izvršenja odgojne mjere donasan samo u centru za socijalni rad ili je, uz to, i sud koji je mjeru izrekao, utjecao na konstrukciju toga programa. Žižak (1990) istražuje i strukturu učestalosti primjene tih pedagoških postupaka.

Uzelac (1995) istražuje povezanost učestalosti korištenja dogovora s procijenjenom uspješnošću odgojne mjere još za njenog trajanja.

U okviru istoga projekta na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Fakulteta za defektologiju javno je odbranjeno i nekoliko zapaženih diplomskih radova studenata socijalne pedagogije koji, na žalost, nisu publicirani. To su, na primjer, radovi Rodin (1992) o savjetu, Korenić (1992) o zabrani, Petrović (1995) o pohvali, Bartolić (1996) o obećanju i Barić (1996) o etičkom razgovoru.

Ovaj rad pokušava prevladati naznačene nedostatke prethodnih radova time što (1) operira s katamnistički prikupljenim informacijama i (2) temeljne informacije o postupcima voditelja dobiva od nekadašnjih maloljetnika, tj. osoba prema kojima su ti postupci emitirani.

2. Problem

Percepcija socijalnopedagoškog postupka voditelja od strane maloljetnika, dakako, nije kopija sadržaja emisije postupka. Za analizu relacija korištenih pedagoških postupaka važno je, ne samo saznanje o tome što je voditelj namjeravao poduzeti ili što misli da jeste poduzeo, nego i saznanje što maloljetnik misli da mu je bilo upućeno. A percepcija sadržaja socijalnopedagoškog postupka voditelja od strane maloljetnika, dakako, nije identična emitiranom sadržaju od strane voditelja. To je, međutim, problem koji zaslužuje posebnu pozornost.

Ovaj se rad temelji na uvjerenju o potrebi za istraživanjem postupaka voditelja onako kako ih je nekadašnji maloljetnik percipirao.

3. Hipoteza i metoda

U istraživanju se pošlo od hipoteze prema kojoj je uspješnost odgojne mjere pojačana briga i nadzor, među ostalim, povezana i s intenzitetom korištenja različitih pedagoških postupaka od strane

voditelja. Pretpostavka je da je različito intenzivna primjena naročito nekih (ne dakle svih) postupaka statistički značajno povezana s uspješnošću mjere.

Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 158 osoba s užeg područja grada Zagreba s kojima je, najmanje šest godina ranije, okončan socijalnopedagoški rad na izvršenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Prema podacima centara za socijalni rad približno 60% ovih osoba nije počinilo novo kazneno djelo (Uzelac, 1992). Njihova iskustva o tome što je s njima radio »njihov« voditelj odgojne mjere uzeta su kao temeljno polazište ovoga istraživanja.

U neposrednom kontaktu ove su osobe zamoljene odgovoriti na pitanje koliko često je njihov voditelj odgojne mjere prema njima koristio svaki od sljedećih postupaka: objašnjenje, uspoređivanje, ocjenjivanje, savjet, obećanje, dogovor, poticaj, vježbanje, stvaranje ideala, uvjeravanje, zahtjev, kontrola, pohvala, nagrada, skretanje motiva zamjenom cilja, nadzor, kritika, upozorenje, opomena, ukor, prijetnja, ograničenje i zabrana. Intenzitet korištenja postupaka procjenjivan je po jedinstvenoj varijabli s četiri kategorije: nikada, rijetko, često i svaki puta.

Uspješnost odgojne mjere procjenjivali su sami bivši maloljetnici, koji su zamoljeni odgovoriti na pitanje »Kako danas gledate na ukupnu uspješnost odgojne mjere koja je prema Vama bila primjenjena?«. Bilo je moguće odabrati jedan od sljedećih odgovora: a) bilo bi bolje za mene da mjera nije niti izricana; b) mjera mi nije ni pomogla ni odmogla; c) mjera mi je bila samo donekle od koristi i d) mjera mi je samo pomogla.

Hipoteza je verificirana HI-kvadrat testom, pri čemu je za kritičnu vrijednost dopuštene pogreške određena uobičajena vjerojatnost od 5%.

4. Rezultati

Na temeljno pitanje »Kako danas gledate na ukupnu uspješnost odgojne mjere koja je prema Vama bila primjenjena?« dobiveni su sljedeći odgovori:

a) bilo bi bolje za mene da mjera nije niti izricana	... 17 ili 10,8%
b) mjera mi nije ni pomogla ni odmogla	... 29 ili 18,4%
c) mjera mi je bila samo donekle od koristi	... 33 ili 20,9%
d) mjera mi je samo pomogla	... 79 ili 50,0%

Nema dvojbe da odrasle, punoljetne osobe, prema kojima je svojevremeno bila izrečena i izvršavana ova odgojna mjera, daju relativno povoljne ocjene o njoj. Povoljne ocjene dijeli ukupno 70% is-

pitanika što očitno premašuje sve inače poznate numeričke veličine o zadovoljstvu delinkvenata tretmanom koji je prema njima bio primjenjivan.

Analiza 23 tablice kontingencije rezultirale su s 11 statistički značajnih parova varijabli. Procjena ukupne uspješnosti mjere od strane nekadašnjeg maloljetnika statistički je značajno povezana s njegovom procjenom učestalosti korištenja objašnjenja, ocjenjivanja, obećanja, dogovora, poticaja, vježbanja, uvjeravanja, pohvale, skretanja motiva zamjenom cilja, ukora i zabrane. Kako uz ostale postupke voditelja nisu dobivene statistički značajne relacije prema uspješnosti, nije neophodno detaljno ih prezentirati.

U tablici 1. vidljivo je da se većina ispitanika sjeća kako su im voditelji često ponešto objašnjavali (60%). Čak četvrtini njih to su voditelji činili svaki puta kada bi s njima kontaktirali. Prema tome, iskustva bivših maloljetnika upućuju na zaključak kako su voditelji u većini »ciljali« na racionalnu komponentu stavova, nadajući se njihovoj pozitivnoj promjeni i promjeni ponašanja maloljetnika. Kakve su relacije prema procjenjivanoj uspješnosti mjere?

Komparacijom relativnih veličina na margini tablice i onih u tablici zapažamo kako je rijetka primjena objašnjenja jasno povezana s nikakvom korisnošću odgojne mjere. Česta je primjena neznatno jače povezana s korisnošću mjere, ali je zato redo-

vita primjena podjednako povezana s korisnošću kao i sa štetnošću mjere. Objašnjenje su, dakle, maloljetnici doživljavali kao koristan ali i kao štetan napor voditelja mjere. Ne bismo smjeli zanemariti ni činjenicu da većina ispitanika koji su često doživljavali objašnjenje mislili kako im je odgojna mjera samo pomogla.

Iz podataka sadržanih u tablici 2. proizlazi da je i objektivno, pred maloljetnikom, voditeljevo nastojanje za ocjenjivanjem postupaka maloljetnika prakticirano u značajnijoj mjeri. Polovica ispitanika ima iskustvo prema kojemu su to voditelji činili često, a prema svakom sedmom maloljetniku to je činjeno u svakom susretu. Zapažen je i udio onih prema kojima voditelji nikada nisu koristili ovaj postupak (10%). Obratimo pozornost na relacije prema procjeni uspješnosti mjere.

Lako je uočiti kako je štetnost mjere bliska izostanku ocjenjivanja. Rijetko ocjenjivanje je povezano s kategorijom »ništa«, a često i redovito s njenom korisnošću. I na ovome mjestu zapažamo kako se najbrojnija kategorija ispitanika, dakle kategorija prema kojoj je ocjenjivanje korišteno, u većini opredjeljuje za ocjenu prema kojoj im je mjera samo pomogla.

Većina voditelja odgojne mjere je, sudeći prema odgovorima prikazanim u tablici 3., rijetko obećavala, što je, u cjelini uzevši, stručno sasvim opravdano. Znatno je teže opravdati ekstremne vrijedno-

Tablica 1. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti objašnjavanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of explaining)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	1	5.9	2	11.7	9	52.9	5	29.4	17	10.8
Ništa	1	3.5	9	31.0	16	55.2	3	10.3	29	18.4
Donekle pomogla	0	0.0	2	6.1	21	63.4	10	30.3	33	20.9
Pomogla	1	1.2	6	7.6	49	62.0	23	29.1	79	50.0
Ukupno	3	1.9	19	12.0	95	60.1	41	26.0	158	100

Hi-kvadrat = 17; d.f. = 9; p = 0.04

Napomena: skraćene oznake temeljne varijable su: 1) za kategoriju »bilo bi bolje za mene da mjera nije iti izricana« i štetila; 2) za kategoriju »mjera mi nije ni pomogla ni odmogla« – ništa; 3) za kategoriju »mjera mi je bila samo donekle od koristi« – donekle pomogla i 4) za kategoriju »mjera mi je samo pomogla« – pomogla

Tablica 2. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti ocjenjivanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of grading)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	6	35.3	3	17.6	7	41.2	1	5.9	17	10.8
Ništa	5	17.6	10	34.5	13	44.8	1	3.5	29	18.4
Donekle pomogla	3	9.1	9	27.3	15	45.5	6	18.2	33	20.9
Pomogla	2	2.5	16	20.3	44	55.7	17	21.5	79	50.0
Ukupno	16	10.1	38	24.1	79	50.0	25	15.8	158	100

Hi-kvadrat = 25.5; d.f. = 9; p = 0.00

sti tj. potpuni izostanak obećanja (38.6%!) ali niša lakše nije ni opravdati redovita obećanja, makar ih je značano manje (1.9%).

Relacije među ove dvije varijable su, dakle, na samoj granici statističke značajnosti ($p = 0.05$). Potpuni izostanak obećanja povezan je sa štetnošću mjere, a njegova česta upotreba samo donekle s njenom korisnošću. Samo je rijetka upotreba obećanja, a to su vjerojatno obećanja koja se i ispunjavaju, povezana s nesumnjivom korisnošću mjere.

Kao što smo očekivali, dominira često i redovito korištenje dogovora (tablica 4.). Spoznaja da to tako doživljavaju i maloljetnici sama po sebi znači pozitivnu globalnu ocjenu rada voditelja. Dogovor je, to ne treba posebno argumentirati, jedan od temeljnih postupaka voditelja općenito u probaciji. Zadovoljavajući je i podatak prema kojemu nemamiti jednog ispitanika koji bi odgovorio da se voditelji nikada s njime nije dogovarao.

Što se tiče relacija prema uspješnosti mjere, lako je uočiti da rastom učestalosti korištenja dogovora raste i zadovoljstvo ispitanika odgojnom mjerom.

I poticanje (tablica 5.) je postupak kojega je najveći dio ispitanika doživljavao često ili čak svaki puta. I to je samo po sebi dobra ocjena bivših maloljetnika o radu njihovih voditelja.

Dok izostanak poticanja stoji u tijesnoj vezi s nikakvim učinkom odgojne mjere, čak i njegovo rijetko korištenje, osim što je u vezi s nikakvim učinkom mjere, u vezi je i s njenom štetnošću. S druge strane, izvan je svake dvojbe da često i redovito korištenje poticaja stoji u vezi s većim zadovoljstvom ispitanika uspješnošću mjere.

U tablici 6. vidljivo je da socijalnopedagoški postupak u kojemu je prvenstveni smisao stjecanje vještina nije osobito često korišten. Osnovana je pretpostavka da se njegova rijetka upotreba odnosi

Tablica 3. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti obećavanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of promising)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	11	64.7	5	29.4	7	5.9	0	0.0	17	10.8
Ništa	15	51.7	12	41.4	2	6.9	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	11	33.3	12	36.4	8	24.2	2	6.1	33	20.9
Pomogla	24	30.4	42	53.2	12	15.2	1	1.2	79	50.0
Ukupno	61	38.6	71	44.9	23	14.6	3	1.9	158	100

Hi-kvadrat = 16.9; d.f. = 9; $p = 0.05$

Tablica 4. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti dogovaranja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of making deals)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	0	0.0	2	11.8	9	52.9	6	35.3	17	10.8
Ništa	0	0.0	10	34.5	15	51.7	4	13.8	29	18.4
Donekle pomogla	0	0.0	3	9.1	21	63.4	9	27.3	33	20.9
Pomogla	0	0.0	5	6.3	40	50.6	34	43.0	79	50.0
Ukupno	0	0.0	20	12.7	85	53.8	53	33.5	158	100

Hi-kvadrat = 20.4; d.f. = 6; $p = 0.00$

Napomena: u broj stupnjeva slobode (d.f.) nije uračunata prva kolona s obzirom na to da su sve vrijednosti u njoj jednake 0

Tablica 5. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti poticanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of stimulating)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	1	5.9	6	35.3	6	35.3	4	23.5	17	10.8
Ništa	4	13.8	11	37.9	11	37.9	3	10.3	29	18.4
Donekle pomogla	1	3.0	5	15.2	19	57.6	8	24.2	33	20.9
Pomogla	2	2.5	8	10.1	45	57.0	24	30.4	79	50.0
Ukupno	8	5.1	30	19.0	81	51.3	39	24.7	158	100

Hi-kvadrat = 23.1; d.f. = 9; $p = 0.01$

prvenstveno na pomoć u učenju u okviru koje voditelj uvježbava maloljetnika rješavanju školskih zadaća.

Relacije prema uspješnosti mjere upućuju na nedvojben zaključak o bliskoj povezanosti vježbanja sa zadovoljstvom ispitanika korisnošću odgojne mjere. Izostanak vježbanja je dvostruko povezan s korisnošću: za dio ispitanika povezan je s djelomičnom korisnošću, a za relativno jednaki dio s njenom štetnošću.

Uvjeravanje, tj. postupak koji je usmjeren kako na racionalnu tako i na emocionalnu komponentu stava, prema polovici ispitanika je korišten često (tablica 7.). Taj podatak ne iznenađuje koliko iznenađuje podatak prema kojemu čak prema 15% ispitanika ovaj postupak nije uopće korišten. Ima li se na umu opći karakter postupka, teško je unaprijed pretpostaviti opravdavajuće argumente za taj izostanak.

Relacije među varijablama nedvojbeno upućuju na zaključak prema kojemu je izostanak uvjeravanja povezan s nikakvom korisnošću mjere i s njenom štetnošću. Isto se može konstatirati i za rijetko korištenje uvjeravanja. S druge strane, česta i redovita upotreba uvjeravanja u tijesnoj su vezi s korisnošću mjere.

Pohvala se, sudeći po rezultatima prikazanim u tablici 8., pažljivo koristi u pojačanoj brizi i nadzoru. Dominira rijetko korištenje pohvale, ali nisu niske vrijednosti ni u drugim kategorijama, napose kategoriji »često«, što ocjenjujemo naročito povoljnim rezultatom. I u ovome je slučaju teško unaprijed opravdati potpun izostanak ovog pozitivnog postupka prema nekim, istina malobrojnim, maloljetnicima.

Nije bilo teško pretpostaviti smjer povezanosti među varijablama, pogotovo stoga što je pohvala u pravilu neposredna posljedica uspješnosti mjere

Tablica 6. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti vježbanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of practicing)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	12	70.6	2	11.8	3	17.7	0	0.0	17	10.8
Ništa	20	69.0	8	27.6	1	3.5	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	23	69.7	7	21.2	3	9.1	0	0.0	33	20.9
Pomogla	31	39.2	33	41.8	14	17.7	1	1.3	79	50.0
Ukupno	86	54.4	50	31.6	21	13.3	1	0.6	158	100

Hi-kvadrat = 17.6; d.f. = 9; p = 0.04

Tablica 7. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti uvjeravanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of persuading)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	5	29.4	5	29.4	5	29.4	2	11.7	17	10.8
Ništa	9	31.0	8	27.6	12	41.4	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	4	12.1	8	24.2	16	48.5	5	15.2	33	20.9
Pomogla	6	7.6	15	19.0	48	60.8	10	12.7	79	50.0
Ukupno	24	15.2	36	22.8	81	51.3	17	10.8	158	100

Hi-kvadrat = 19.0; d.f. = 9; p = 0.03

Tablica 8. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti pohvaljivanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of praising)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	1	5.9	9	52.9	6	35.3	1	5.9	17	10.8
Ništa	7	24.1	17	58.6	5	17.2	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	0	0.0	17	51.5	10	30.3	6	18.2	33	20.9
Pomogla	4	5.1	28	35.4	39	49.4	8	10.1	79	50.0
Ukupno	12	7.6	71	44.9	60	38.0	15	9.5	158	100

Hi-kvadrat = 29.2; d.f. = 9; p = 0.00

kao i poticaj daljnje uspješnosti. Dobiveni rezultati su uglavnom potvrdili pretpostavku. Izostanak pohvale povezan je s nikakvim efektom mjere, ni negativnim ni pozitivnim. Ali, s takvim je efektom mjere u vezi i rijetka upotreba pohvale. Zanimljivo je, nadalje, da je česta upotreba pohvale prvenstveno povezana s korisnošću mjere, a redovita prvenstveno s njenom samo djelomičnom korisnošću.

Podatak prema kojemu prema više od jedne četvrtine maloljetnika ne prepoznaje da je prema njima poduziman postupak kojim voditelj jednu namjeru ili naviku maloljetnika da se ponaša na neprihvatljiv način otklanja time što ga skreće na slično ali prihvatljivo ponašanje (tablica 9), sa stajališta opće stručnosti u radu voditelja mjere, nije zadovoljavajuća.

Ova je konstatacija tim utemeljenija imaju li se na umu relacije među varijablama. Naime, postupak je relativno češće izostao prema maloljetnicima prema kojima ga je upravo trebalo češće koristiti, tj. prema onim maloljetnicima kod kojih mjera nije dala zadovoljavajuće rezultate. Dakle, izostanak ovoga postupka povezan je s nikakvim ili čak štetnim efektima mjere. S druge strane, rijetka je primjena postupka u vezi s njenom djelomičnom korisnošću, a česta i redovita s nedvojbenu korisnošću.

Nema, dakako, niti jednoga maloljetnika koji bi se sjećao da mu je voditelj svaki puta izricao ukor (tablica 10.). Izuzetno je malo i onih koji su to doživljavali često. Čini nam se, ipak, da bi bio pove-

ljniji drugačiji odnos između vrijednosti u prve dvije kategorije nego što je ovaj kojega smo dobili, a u kojemu dominira kategorija »nikada«. Bila bi, naime, stručno opravdana veća zastupljenost kategorije »rijetko« nego kategorije »nikada«.

Što se relacija među varijablama tiče, njihov je smjer unaprijed poznat. Slično, naime, kao i kod pohvale, a obrnutoga smjera, i ukor je posljedica uspješnosti, točnije neuspješnosti mjere još za vrijeme njezina izvršenja. Vrijedno je ipak obratiti pozornost na odnose među pojedinim kategorijama varijabli.

Ispitanici koji ocjenjuju da im je mjera štetila pretežno nisu doživljavali ukor od strane voditelja mjere. Oni, pak, kod kojih mjera nije rezultirala nikakvim efektom bili su uglavnom rijetko a poneki i često puta ukoreni. Oni, pak, koji ocjenjuju da im je mjera samo pomogla, bili su rijetko izlagani ukoru.

Lako je razumljivo što najveći dio ispitanika odgovara kako im voditelji nisu nikada ništa zabranjivali (tablica 11.). I u ovom je slučaju logično očekivati svojevrsnu negativnu povezanost jer je zabrana u pravilu posljedica uspješnosti mjere. Naime, da zabrana, zapravo, nije osobito socijalnopedagoško sredstvo koje valja učestalo koristiti u probaciji, pokazuju i rezultati koji se odnose na relacije među varijablama. Rezultati, naime, upućuju na zaključak prema kojemu upotreba zabrane, a ona je u pravilu rijetka, istina, stoji u bliskoj vezi s korisnošću mjere, ali relativno još češće i s njenim ni-

Tablica 9. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti skretanja motiva zamjenom cilja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of changing motives by the goal substitution)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	9	52.9	3	17.7	5	29.4	0	0.0	17	10.8
Ništa	15	51.7	10	34.5	4	13.8	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	10	30.3	12	36.4	11	33.3	0	0.0	33	20.9
Pomogla	10	12.7	27	34.2	32	40.5	10	6.3	79	50.0
Ukupno	12	7.6	71	44.9	60	38.0	15	9.5	158	100

Hi-kvadrat = 32.5; d.f. = 9; p = 0.00

Tablica 10. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti ukora
(Relations between disposition effectiveness and frequency of reproaching)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	15	88.2	2	11.8	0	0.0	0	0.0	17	10.8
Ništa	15	51.7	11	37.9	3	10.3	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	25	75.7	7	21.2	1	3.0	0	0.0	33	20.9
Pomogla	48	60.8	30	38.0	1	1.3	0	0.0	79	50.0
Ukupno	103	65.2	50	31.7	5	3.2	0	0.0	158	100

Hi-kvadrat = 18.6; d.f. = 6; p = 0.00

Napomena: u broj stupnjeva slobode (d.f.) nije uračunata posljednja kolona s obzirom na to da su sve vrijednosti u njoj jednake 0

Tablica 11. Relacije između uspješnosti mjere i učestalosti zabranjivanja
(Relations between disposition effectiveness and frequency of forbidding)

	Nikada		Rijetko		Često		Svaki puta		Ukupno	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Štetila	14	82.4	3	17.6	0	0.0	0	0.0	17	10.8
Ništa	14	48.3	11	37.9	4	13.8	0	0.0	29	18.4
Donekle pomogla	25	75.8	7	21.2	1	3.0	0	0.0	33	20.9
Pomogla	52	65.8	27	34.2	0	0.0	0	0.0	79	50.0
Ukupno	105	66.5	48	30.4	5	3.2	0	0.0	158	100

Hi-kvadrat = 18.7; d.f. = 6; p = 0.048

Napomena: u broj stupnjeva slobode (d.f.) nije uračunata posljednja kolona s obzirom na to da su sve vrijednosti u njoj jednake 0

kakvim efektom. Ovo posljednje naročito vrijedi za čestu upotrebu zabrane. S druge strane izostanak zabrane u bliskoj je vezi sa štetnošću mjere. Voditelji mjere ne bi, dakle, smjeli zaboraviti ni na mogućnost zabranjivanja koja im stoji na raspolaganju.

5. Rasprava i zaključak

Makar su rezultati ovog istraživanja temeljeni na poodavno stečenom iskustvu nekadašnjih maloljetnika, uz koje ispitanike veže različito pouzdano sjećanje, globalni rezultat istraživanja teško da može biti bitno različit od istinskog iskustva maloljetnika. Makar je, dakle, proteklo relativno dugo razdoblje od okončanja odgojne mjere pojačana briga i nadzor, teško je pretpostaviti da bi nekadašnji maloljetnik sasvim zaboravio intenzitet primjene bitno različitih pedagoških postupaka kojima je bio izložen u razdoblju od najmanje jedne do tri godine. Ono što je vjerojatno zaboravio su nijanse u intenzitetu sličnih postupaka.

Uzimajući u obzir cjelinu dobivenih rezultata, valja konstatirati da je postavljena hipoteza prihvaćena. Različito intenzivna primjena nekih pedagoških postupaka povezana je s uspješnošću mjere, dok je primjena ostalih postupaka, neovisno o intenzitetu primjene, irelevantna za uspješnost mjere.

Statistički značajnim se pokazalo različito intenzivno korištenje objašnjanja, ocjenjivanja, obećanja, dogovora, poticaja, vježbanja, uvjeravanja, pohvale, skretanje motiva zamjenom cilja, ukora i zabrane. U ovom su nizu, dakle, kako pozitivni, tako i negativni stimulusi. Fokus njihova usmjerenja je pretežno racionalna komponenta stava, ali su na popisu i postupci koji su pretežno usmjereni na emocionalnu odnosno na djelatnu komponentu.

Podatak da niti polovica od 23 posebno analizirana socijalnopedagoška postupka voditelja prema maloljetniku pod pojačanom brigom i nadzorom nisu statistički značajno povezana s uspješnošću mjere, kako je procjenjuju bivši maloljetnici, sam je po sebi zanimljiv.

Među 12 postupaka koji se nisu pokazali statistički značajnim je, na primjer, i savjet. Riječ je o postupku koji se po svojoj prilici isuviše koristi u odgojnom radu općenito pa i u izvršenju odgojne mjere, a da prethodno za to nisu stvoreni neophodni komunikacijski (odnosni) uvjeti. O tome problemu vrlo instruktivno govori Hartman (1979), zalažući se za krajnje pažljiv pristup u prvim kontaktima voditelja probacije i osobe prema kojoj se provodi probacijski postupak.

U ovoj skupini postupaka je i kontrola, dakle, ovoj mjeri upravo imanentan postupak. Izostanak ovoga postupka iz niza značajnih dovodi nas u situaciju obaveznog vraćanja pitanjima koja zadiru u samu temeljnu ideju mjere. Znači li to da smo u obavezi revidirati kontrolnu funkciju mjere?

U prostoru postupaka koji su se pokazali statistički značajnim prema uspješnosti mjere dobiven je čitav niz pretpostavljenih, ali i onih drugih spoznaja. Opća je ocjena prema kojoj je svaki od analiziranih postupaka, dakako, korisno upotrebljavati. U pitanju je, međutim, intenzitet upotrebe.

Potrebu pažljivoga odabira učestalosti primjene pojedinih postupaka možda najbolje ilustrira primjer objašnjenja. Objašnjavati je bez sumnje potrebno, ali tek ono što nije jasno. U protivnom voditelj će lako skliznuti u ono što sam ne želi, tj. da šteti vlastitome poslu.

Neki postupci su, pak, takvi da se čini kako njihova ma koliko učestala primjena ne može biti štetna. Takav je, na primjer, dogovor. Dobiveni rezultati potvrđuju inače poodavne spoznaje prema kojima količina dogovorenoga u probaciji postaje kriterijem povoljne prognoze njene uspješnosti. U neku bi se ruku na ovaj način moglo govoriti i o korisnosti upotrebe vježbanja.

Neki su, pak, postupci sasvim nedovoljno korišteni. To je moguće ustvrditi čak bez obzira na potrebu vođenja računa o obilježjima osobnosti maloljetnika. Riječ je naročito o skretanju motiva zamjenom cilja. Čini se da će u vezi s ovim postupkom biti posla i za pedagoške teoretičare. Dojam je, naime, da će biti nužno ovaj postupak izdici na

razinu socijalnopedagoškoga načela. U protivnome postoji opravdana bojazan, opažena ne samo u ovome radu, da će ovaj inače razmjerno potentni postupak, ostati trajno nedovoljno iskorišten.

Ne bismo smjeli zapasti u inače lako moguću pogešku, zaključivši kako je u pojačanoj brizi i nadzoru uputno pretežno koristiti tzv. pozitivne postupke, tj. postupke koji znače podršku maloljetniku, koji kod njega izazivaju osjećaj ugone i sl. Spektar postupaka ima dva, načeno gledano, sasvim ravnopravna pola. Pravo je pitanje umijeća odabira pola i postupka unutar njega u svakom pojedinom slučaju. Ovi rezultati pokazuju da ipak nisu dovoljno iskorištene sve mogućnosti koje ovaj široki spektar pruža. Stječe se dojam, a valjalo bi ga znanstveno temeljito propitati, da pojedini voditelji probacije naprosto vole neke postupke zato što oni njima »leže«, ne vodeći dovoljno računa o tome »leže« li oni i osobama kojima su namijenjeni.

Što se ovoga posljednjega tiče, valjalo bi se prisjetiti obaveze voditelja da vodi računa prvenstveno o relativno stalnim, dakle, teško promjenjivim osobinama ličnosti maloljetnika kao kriterijem za pravilan odabir postupaka kojega će biti stručno opravdano poduzeti prema dotičnoj osobi. O tome problemu bilo bi uputno konzultirati tekst Uzelca, Koller-Trbović i Lebedine (1989) o potrebi permanentnog upoznavanja relativno stalnih karakteristika ličnosti kao temeljne pretpostavke uspješne primjene načela individualizacije u izvršenju kaznenih sankcija.

6. Litetatura

1. Barić, I. (1996): Primjena etičkog razgovora u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (diplomski rad). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
2. Bartolić, A. (1996): Primjena obećanja u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (diplomski rad). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
3. Hartman, L.H. (1979): Interviewing Techniques in Probation and Parole. Federal Probation. 1. 60-66.
4. Koller-Trbović, N. (1990): Efikasnost pedagoških postupaka. (U:) Uzelac, S. (ur.): Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije. Fakultet za defektologiju, Zagreb, 245-250.
5. Korenić, S. (1992): Zabrana u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (diplomski rad). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
6. Petrović, T. (1995): Pohvala u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (diplomski rad). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
7. Rodin, M. (1992): Savjet u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor (diplomski rad). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
8. Uzelac, S., Koller-Trbović, N. i Lebedina, M. (1989): Permanentno upoznavanje relativno stalnih karakteristika ličnosti ometene osobe kao temeljne pretpostavke uspješne primjene principa individualizacije. Penološke teme, 4, 1-2, 109-112.
9. Uzelac, S. i sur. (1990): Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije (zbornik radova). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
10. Uzelac, S. (1992): Sud za maloljetnike u funkciji programiranja efikasije odgojne mjere pojačana briga i nadzor (katamnestička evaluacija eksperimentalnog rada na izvršenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor - osnovni rezultati). Defektologija, 28, 1-2, 1-34.
11. Uzelac, S. (1995): Učinkovitost metode dogovora z mladoletnikom med pogojno obsodbo. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 46, 4, 361-366.
12. Vukasović, A. (1994): Sredstva odgojnog rada. (U:) Pedagogija, Alfa d.d., Hrvatski katološki zbor »MI«, Zagreb, 362-375.
13. Žižak, A. (1990): determiniranost pedagoških postupaka globalnim tretmanom. (U:) Uzelac, S. (ur.): Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije. Fakultet za defektologiju, Zagreb, 235-244.
14. Žižak, A. (1990): Struktura učestalosti pedagoških postupaka voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi. (U:) Uzelac, S. (ur.): Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije. Fakultet za defektologiju, Zagreb, 223-234.

Disposition of intensive supervision on the Basis of Experience of Former Young Offenders

Summary

The young offender's perception of the sociopedagogical method used by the leader of intensive supervision is, of course, not a copy of the method emission content. For an analysis of relations of used pedagogical methods it is not only important to know what did the leader intend to do or what he thinks that he has done, but also what the young offender believes to be the meaning of the leader's message. And, of course, the young offender's perception of the used sociopedagogical method's content is not identical with the emitted content.

This paper is based on opinion that the method used by the leader needs to be evaluated in the way in which it was perceived by the former young offender. In our research we have started from the assumption that the successfulness of the intensive supervision is, among other things, related also to the intensity of use of various pedagogical methods by the intensive supervision leader, and that the effects of the intensive supervision will be greater if the leaders more frequently use as many different methods as possible, bearing in mind, of course, while selecting the method or the group of related methods, which will be predominantly used in the treatment of a particular young offender, the number of elements relevant to the individual approach. The research was conducted on the sample of 158 persons from Zagreb, with whom, at least six years before the beginning of this research, has been completed the sociopedagogic treatment while they were subjected to the intensive supervision. The hypothesis was verified by CHI-square test, with the critical value of allowable error set at customary value of 5%.

With regard to the total of obtained results, it has to be stated that the proposed hypothesis can be accepted as correct. The variably intensive use of certain pedagogical methods is indeed in correlation with the successfulness of the intensive supervision, while the use of other methods, regardless of the intensity level, appears to be irrelevant to the positive effects of the disposition.

The varied intensity of use of explanations, grading, promises, agreements, encouraging, exercising, assuring, praising, diverting from the motive by objectives switch, reprimanding and prohibiting, proved statistically significant. So, the list does not include only the positive stimuli; the negative stimuli are also present. The focus of their aim is predominantly the rational component of the attitude, but the list includes also the methods predominantly aimed at emotional or active components.

It became evident that half of the 23 separately analyzed sociopedagogical methods used by the intensive supervision leader in the treatment of young offender was not statistically significantly correlated with the successfulness of the disposition.

Author analyses the importance of obtained information for the implementation of this particular disposition and estimates that each of the analyzed methods is undoubtedly useful, but that the most important question is the intensity of their use.

Key words: disposition, intensive supervision, social pedagogy, means, methods, catamnestic evaluation